

Podpora sociálních a emočních kompetencí dětí v MŠ: jak víme, že to funguje?

EGLE HAVRDOVÁ, KATEŘINA MICHALOVÁ

Schola Empirica dlouhodobě podporuje pedagogy MŠ v rozvoji socio-emočních dovedností dětí pomocí metodiky Dobrý začátek, jež vychází z principů amerického programu Incredible Years. Metodika Dobrý začátek má prokázané efektivní výsledky v podpoře inkluzivního přístupu v prostředí MŠ (podpora pochopení mezi učiteli, rodiči a dětmi, odstranění komunikačních bariér, rozvoj porozumění a tolerance, přijímání odlišností) a podpoře sociálních, emočních a kognitivních dovedností u předškolních dětí.

Metodika představuje soubor strategií a aktivit, které učitelé pomáhají v nesnadných výchovných situacích a vedou k dlouhodobé změně vzorců chování u dětí v oblastech navazování kontaktů, poznávání pocitů a emocí, řešení konfliktů, snižování agresivního chování.

Mezi poslední úspěšné projekty organizace Schola Empirica bezesporu patří projekt „Centrakolegiální podpory v metodice socio-emočního rozvoje předškolních dětí“, jež byl realizován od 1. 7. 2017 do 31. 12. 2021 v různých krajích ČR. Projekt se zaměřil na založení sítě center MŠ, které budou dlouhodobě pracovat s metodikou Dobrý začátek a šířit ji mezi další pedagogy MŠ a aktéry ve vzdělávání ve svém regionu. Síť regionálních center Dobrý začátek tak pokryla celkem 12 krajů ČR. Tato centra dále pořádala pravidelná setkávání pro pedagogy MŠ v regionu, s cílem předávat jak teoretické, tak praktické znalosti z metodiky Dobrý začátek. Celkově tak do projektu bylo zapojeno přes 100 MŠ a 360 pedagogů.

V průběhu 54 měsíců trvání projektu byla pedagogům-vedoucím expertům CKP poskytována pravidelná metodická podpora v tématech metodiky Dobrý začátek spojená se sdílením dobré praxe a s pořádáním odborných setkání v jednotlivých krajích. Současně s osobnostním rozvojem pedagogů probíhala také setkání zaměřená na rozvoj dovedností pro kolegiální podporu – schopnosti pomáhat ostatním pedagogům a rozšiřovat přístupy podpory sociálních a emočních dovedností dětí mezi další pedagogy. Poslední aktivitou čtyřletého projektu byla týdenní zahraniční stáž ve Walesu, na pracovišti Centre for Evidence Based Early Intervention (CEBEI) Bangorské univerzity,

kteřá byla doplněna o návštěvu několika předškolních zařízení, kde pracují s metodickými programy Incredible Years, z nichž metodika Dobrý začátek vychází. V rámci projektu byly využívány originální pomůcky metodiky Dobrý začátek, přičemž vznikla také řada nových metodických materiálů, jež byla poskytnuta k dalšímu sdílení mezi pedagogy.

Evaluační design

V rámci výše zmíněného projektu Center kolegiální podpory mohla Schola Empirica metodiku Dobrý začátek ověřit v praxi českých mateřských škol, a opětovně tak vyhodnotit její efektivitu a přínos pro děti, učitelky a rodiče.

Hlavním cílem evaluace bylo zhodnocení dopadu činnosti CKP na předškolní vzdělávání v regionu, zejména pak s důrazem na posílení kompetencí pedagogických pracovníků v podpoře socio-emočních dovedností dětí, adaptaci dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí do MŠ, podporu individualizace ve vzdělávání, zapojení rodičů do spolupráce s MŠ, příp. spolupráce s dalšími důležitými aktéry. Vedlejším cílem bylo doporučení dalších postupů v budoucnu, které přispívají k efektivní činnosti center a podpoře inkluzivního přístupu k dětem a posílení pozitivního klimatu v rámci MŠ¹.

Pro zhodnocení projektu CKP Dobrý začátek byla použita kombinace dopadové a procesní evaluace. Dopadová evaluace nám sděluje, zda je intervence úspěšná ve vykazování výsledků, jichž jsme chtěli dosáhnout. V daném projektu byla založena na kvantitativním šetření mezi dětmi s možností

¹ KOUTNÁ, M., KLIMEŠOVÁ, M., NETÍK, J., HAVRDOVÁ, E. a B. DVOŘÁKOVÁ. *Závěrečná evaluační zpráva. Centra kolegiální podpory v metodice socio-emočního rozvoje předškolních dětí Dobrý začátek*. Praha: Schola Empirica, 2022.

porovnat intervenční skupinu (třídy pracující s metodikou Dobrý začátek) a kontrolní skupinu (třídy, které s metodikou nepracují). Z výzkumných metod byl použit dotazník SDQ (dotazník předností a nedostatků, R. Goodman)², pomocí kterého vnější pozorovatel (v našem případě učitel/ka) hodnotí chování dítěte.

V rámci kvantitativní části výzkumu realizovala Schola Empirica v přibližně půlročních intervalech celkem 10 vln sběru dat pomocí dotazníku SDQ. Prvních dvou vln se zúčastnily pouze intervenční MŠ a vzorek se následně postupně rozšiřoval o MŠ kontrolní. Celkově bylo **hodnoceno 2 603 dětí**. Procesní evaluace slouží k hodnocení různých fází či aktivit projektu, v daném projektu realizovaná za použití kvalitativních metod založených na supervizních setkáních (případně na supervizním semi-strukturovaném rozhovoru) s učitelkami, které byly do projektu přímo zapojeny.

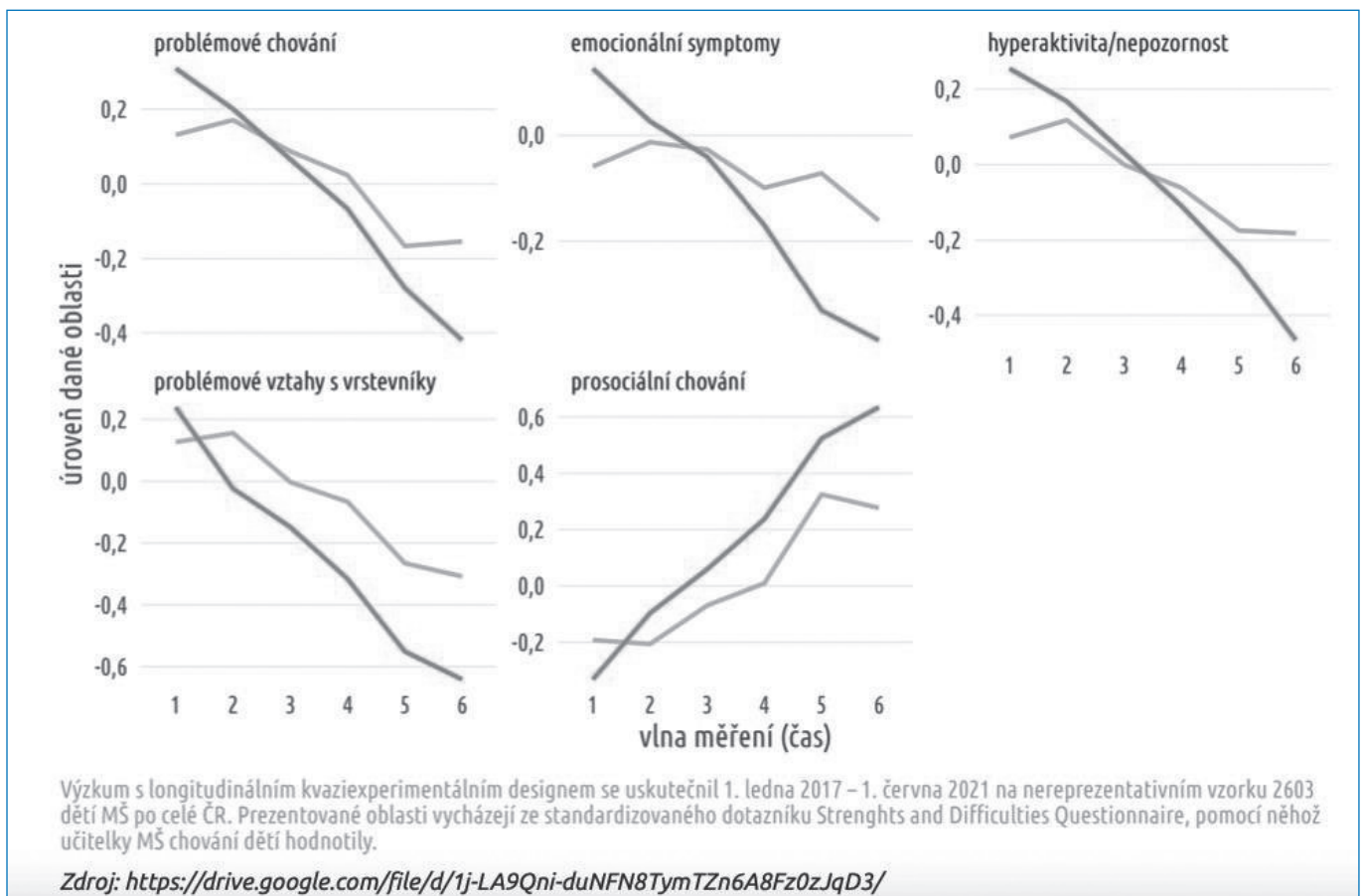
Každý školní rok účastníci CKP vyplňovali také zpětnovazební dotazník, který měl za cíl zhodnotit průběh setkávání v rámci CKP a odhalit nejčastější problémy, se kterými se účastníci při své pedagogické praxi setkávají. V rámci zpětnovazebního dotazníku se podařilo získat odpovědi celkem

272 pedagogů. V závěru projektu proběhlo také hodnocení projektu a jeho dopadů z pohledu vedoucích expertů CKP formou kvalitativního dotazníku a fokusních skupin s účastnicemi CKP

Během kvalitativní části výzkumu proběhly **3 fokusní skupiny**, 2 s účastnicemi CKP, 1 s vedoucími CKP. Celkem se jich zúčastnilo 24 respondentek. Proběhly také **2 online rozhovory** s realizátory projektu organizace SCHOLA EMPIRICA, z. s. – odbornou garantkou a metodičkou projektu. Online dotazníkového šetření se zúčastnilo všech 12 vedoucích CKP.

Výsledky

Jak je zřejmé z grafu zobrazujícího výsledky kvantitativního měření, negativní projevy chování dětí (problémové chování, negativní emocionální symptomy, hyperaktivita, konflikty s vrstevníky) ve školkách, kde učitelky využívají metodiku Dobrý začátek (tmavší křivka v grafu), klesají v čase významně rychleji než u ostatních (světlejší křivka v grafu). Pozitivní oblast prosociálního chování pak roste rychleji.

² GOODMAN, R. The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 38, 1997, 581–586.

V rámci kvalitativního šetření patří mezi nejčastěji zmiňované prvky metodiky Dobrý začátek, které se účastnicím CKP nejlépe dařilo využívat v praxi a díky kterým zmiňovaly velký posun u dětí, především **třídní pravidla** a jejich upevňování v průběhu celého školního roku. Další oblastí, ve které sledují učitelky významný posun u dětí, je **vyjadřování pocitů**, rozpoznávání pocitů druhých a **práce s emocemi**:

„Nám se nejvíce osvědčila práce s obrázky, s emočními kartami, pomáháme pomocí nich dětem rozklíčovat emoce, používáme je pro vytváření pravidel třídy a správného chování.“ (učitelka MŠ)³

S tím souvisí také **podpora přátelského chování, rozvoj empatie a zvládání vzteku**, se kterým učitelkám pomáhá **práce s maňásky**. Maňásci jsou dle učitelek skvělým nástrojem pro začleňování ostýchavějších dětí do kolektivu a vytvoření bezpečného prostředí:

„Měli jsme ve třídě holčičku, která předtím navštěvovala dětskou skupinu, na které – dle slov její maminky – za dva roky neřekla ani slovo. Díky Dobrému začátku, a především práci s maňásky a emocemi se jí podařilo zapojit, začala projevovat emoce, smích.“ (učitelka MŠ)⁴

Vedoucí CKP také popisovaly zlepšení spolupráce s rodiči. Především se **zlepšila a zvýšila frekvence komunikace**, jak ilustruje výrok:

„Nebojím se s nimi komunikovat a častěji je oslovuji, chválím děti.“ (učitelka MŠ)⁵

Učitelky cíleně věnují více času spolupráci a rozhovorům s rodiči. *„Více jim naslouchám a zajímám se o jejich výchovné potřeby a názory.“ (učitelka MŠ)*

Pedagogové zdůrazňovali, že se zvýšila důvěra mezi rodiči a pedagogy, lépe se daří předcházet problémům. V tom *„ocenili i nové formy spolupráce (úkoly na doma, vzkazy apod.)“*

„Změna komunikace, náhled na dítě, pochopení rodičů, vzájemná důvěra a tolerance. Důležité je dát rodičům ujištění, že chápeme, že situace není jednoduchá, nabídnout jim možnosti spolupráce tak, aby zvládali vzhledem k jejich situaci.“ (učitelka MŠ)

Podle respondentů zapojení do CKP a využívání metodiky Dobrý začátek pomohl v tom, že přistupují k dětem více

individuálně, všímají si jednotlivě jejich nálad, vývoje, píšou jim (nově) individuální profily a portfolia, kde zapisují dílčí pokroky, což dávají i jako zpětnou vazbu rodičům:

„Usiluji o to, aby každé dítě bylo denně několikrát oceněno, pochváleno, tzn., že musíme hledat u každého dítěte zvlášť jeho silné a slabé stránky. My jsme se museli sami naučit pracovat s odlišností dětí a vedeme k tomu i děti, např. pomocí maňásků.“ (učitelka MŠ)

Jako podstatný a opakovaně zmiňovaný bonus bylo to, že **díky metodice a posunům u dětí vzniká více prostoru pro individuální práci**, protože *„tím, že se děti učí spoustu situací řešit samy a zvládají pravidla a své emoce, má učitelka více přehled a čas pracovat více individuálně s těmi, kteří to potřebují intenzivněji.“* Což pak má pozitivní efekt i na práci s dětmi s OMJ či s dětmi ze sociálního či kulturně znevýhodněného prostředí. Metodika i sdílení v centrech napomohlo podle účastníků šíření přístupu, který právě dětem ze socio-kulturně odlišného prostředí pomáhal. Jak na úrovni běžné práce se třídou, tak i v domácím prostředí.⁶

Závěr: Socio-emoční dovednosti dětí se s Dobrým začátkem vyvíjejí lépe

Zavedení komplexní a ucelené metodiky Dobrý začátek je spojeno jednak se změnou postojů pedagogů k sobě samotným, k dětem i rodičům, jednak také se změnou výchovných stylů pedagogů (nové aktivity, větší zapojení žáků, individuální přístup k potřebám žáků, zapojení rodičů do vzdělávání a intenzivní kolegiální podpora učitelů). To vše poté přispívá nejenom ke změně klimatu samotné třídy, ale i ke změně celkového klimatu mateřské školy, a vytváří prostředí pro úspěšné dosažení cílů vzdělávání pro každé dítě.

Což potvrzují právě výsledky dat kvalitativní části výzkumu, ze kterých vyplývá, že zavedení metodiky Dobrý začátek pedagogům přinesl inspiraci, osobní posuny, rozvinul jejich lektorské a prezentační dovednosti, pomohl jim v práci s dětmi, nastavením pozitivního klimatu, zapojováním dětí ze znevýhodněného prostředí a nastavením klidnějšího prostředí v mateřské škole.⁷

„Klima sociální pohody ve třídě se změnilo zásadně. Stali jsme se příkladem dobré praxe a jezdí k nám učitelky z různých mateřských škol i z jiných krajů čerpat inspiraci. Třídy jsou klidné, paní učitelky mluví v pozitivních větech, děti jsou motivovány.“ (učitelka MŠ)

³ KOUTNÁ, M., KLIMEŠOVÁ, M., NETÍK, J., HAVRDOVÁ, E. a B. DVOŘÁKOVÁ. *Závěrečná evaluační zpráva Centra kolegiální podpory v metodice socio-emočního rozvoje předškolních dětí Dobrý začátek*. Praha: Schola Empirica, 2022.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ KOUTNÁ, M., KLIMEŠOVÁ, M., NETÍK, J., HAVRDOVÁ, E. a B. DVOŘÁKOVÁ. *Závěrečná evaluační zpráva Centra kolegiální podpory v metodice socio-emočního rozvoje předškolních dětí Dobrý začátek*. Praha: Schola Empirica, 2022.

⁷ Ibid.

„Metodika nám dala možnost, jak učit děti lépe se vyrovnat s vyhocenými citovými reakcemi (vztekaní), naučit se začlenit do skupiny dětí (můžu si s tebou hrát, s tebou se nekamarádím), vést je k předcházení konfliktů (spor o hračku, tobě nepůjčím).“

A zároveň přinesla: „Posun v budování vztahů s dětmi, ale i ostatními kolegyněmi a zaměstnanci školy a samozřejmě i rodiči – to je pilíř a top celé metodiky! Jiná komunikace, mnohem klidnější prostředí, vstřícnější, přátelštější, a především chápající a ohleduplné ke všem zúčastněným.“ (učitelka MŠ)

ZDROJE

- KOUTNÁ, M., KLIMEŠOVÁ, M., NETÍK, J., HAVRDOVÁ, E. a B. DVOŘÁKOVÁ. *Závěrečná evaluační zpráva. Centra kolegiální podpory v metodice socio-emočního rozvoje předškolních dětí Dobrý začátek*. Praha: Schola Empirica, 2022.
- HAVRDOVÁ, E., VYHNÁNKOVÁ, K. (eds.) *Dobrý začátek. Ověřené postupy pro učitelky mateřských škol*. Praha: Schola Empirica, 2015.
- GOODMAN, R. The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1997, 38. 581–586.
- Metodika Incredible Years: www.incredibleyears.org

Egle Havrdová, Ph.D., garantka metodiky Dobrý začátek, Schola Empirica, z. s.

Mgr. Kateřina Michalová, metodička pro MŠ, Schola Empirica, z. s.

Stravování dětí v mateřské škole – 4. část

Bylinky na naší zahradě a v přírodě

MIROSLAVA STRAKATÁ

Přemýšlejí děti nad tím, co jedí? Vědí, odkud se vzaly potraviny na jejich talířku? Mají možnost vyzkoušet si přípravu jednoduchého pokrmu? Dáváme jim příležitosti k bližšímu poznávání například jednotlivých druhů ovoce a zeleniny? Mohou je děti s pomocí dospělých samy zpracovat? Následující seriál nabízí inspiraci, jakým způsobem můžeme děti blíže seznamovat s plody a rostlinami, které samy vypěstují.

Mezi důležitý, ale rovněž velmi zdravý sortiment používaný při stravování jsou bylinky. Prostřednictvím následujícího tematického celku získávají děti základní poznatky o bylinách a jejich pěstování. Různými činnostmi přicházejí na to, že bylinky, ačkoliv jejich vzhled je často nenápadný, mají velké množství využití – často se používají pro svou výraznou chuť a vůni při přípravě různých pokrmů, využívají se v lékařství a také v kosmetice.

Kde jsou ukryté bylinky?

Děti si přinesou z domova skleničky, krabičky, kelímky a sáčky od různých produktů, v nichž se nacházejí bylinky. Sednou si ve skupinách ke stolečkům, na kterých jsou obaly od různých produktů. Vybírají jednotlivé obaly a zjišťují, co v nich

